TARİH Sınıf-9

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU İSLAMİYET'İN TÜRK DEVLET VE TOPLUM YAPISINA ETKİSİ

Kök Türkler ve Uygurlar zamanında büyük gelişme gösteren Türk kültür ve medeniyetinin Karahanlılardan itibaren İslam kültür ve medeniyetiyle karşılaşıp kaynaşması Türk-İslam medeniyetinin temellerinin atılmasını sağlamıştır. İlk Türk İslam devletlerinden olan Gazneliler, Samanoğulları vasıtasıyla Abbasilerden aldıkları teşkilatı geliştirerek Büyük Selçuklular'a ve daha sonraki Türk - İslam devletlerine aktarmışlardır. Türk Cihan Hâkimiyeti Düşüncesi Türk kağanlarının en büyük idealiydi. Bu ideal İslami dönemde de gaza ve cihat anlayışı ile yaşamaya devam etti.

İslamiyet'le birlikte hükümdar unvanlarında da değişiklik görülmüştür. Karahanlılarda hakan yerine "Arslan Han", yabgu yerine "Buğra Han" ve şad yerine "İlig Han" kullanılmıştır. Gazneliler de ise hükümdarlar "emir ve sultan" gibi İslami unvanlar kullanmıştır. İslamiyet'i ilk kabul eden Karahanlı Satuk Buğra Han'dan itibaren hükümdarlar, Müslüman isimler ve lakaplar almaya başlamıştır. Sultan unvanını ilk kullanan Türk hükümdarı Gazneli Mahmut olmuştur.

İslamiyet'le birlikte gelen diğer değişiklikler ise; Hükümdarlığın halife tarafından onaylanması, ülkede halife adına hutbe okutulması, basılan paraların üzerinde halifenin isminin yazılmasıdır.

İlk Türk İslam devletlerinde hükümdarlar tıraz denilen kendi ad ve lakaplarının yazılı olduğu, süslemeli özel giysiler giyerdi. Sefere ya da bir yere giderken hükümdarların başının üstünde çetr denilen, ipek ve kadifeden yapılmış bir çeşit şemsiye tutulurdu.

Türk İslam devletlerinde **hukuk sistemi** şeri ve örfi olmak üzere iki ana unsurdan meydana gelirdi. Şeri davalara bakan kadılar, dinle ilgili bütün işlerde yetkiliydi. Karahanlı ve Gazneli hükümdarlar, devlet kurumlarının çalışmasını düzenleyen örfi mahkemelere başkanlık ederdi.

Karahanlı ve Gazneli orduları da kullandıkları silahlar ve savaş teknikleriyle devrin en güçlü orduları konumundaydı.

Türk İslam Dünyasında İlk Edebî Eserler

KUTADGU BİLİG

Türk İslam edebiyatının günümüze kadar ulaşan ilk eseri olma özelliğine sahiptir. Yusuf Has Hacip eserini 1070'de Doğu Karahanlı Hükümdarı Uluğ Kara Buğra Han'a Türkçe olarak sunmuştur. Eserde insanların hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğu elde edebilmek için nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği bilgisi verilmiştir.

DİVÂNÜ LÛGATİ'T-TÜRK

Divânü Lûgati't-Türk; Araplara Türk dilini öğretmek, Türk milletinin yüceliği ve Türkçenin zenginliğini göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. Bir sözlük gibi hazırlanmış olan eser; Türklerin tarihi ve coğrafyası, örf ve âdetleri, mutfağı, spor faaliyetleri, ekonomik özellikleri, günlük yaşamı, müzik anlayışı, kadına verdiği önem, aile hayatı, edebiyat içeriği, sağlık bilgisi gibi konularda ansiklopedik bilgiler içermektedir.

ATABETÜ'L-HAKAYIK

XII. yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır. Atabetü'l-Hakayık; Türk İslam kültürü içerisinde bireyin eğitimi ve toplum düzenini sağlamak için belirlenen unsurları Türk dili ile anlatan manzum bir eserdir.

DİVÂN-I HİKMET

Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eserdir. Hoca Ahmet Yesevî'nin Türkçe olarak yazmış olduğu ve "hikmet" adı verilen şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Türk İslam dünyasında kabul gören ortak düşünceyi, fikri, kimliği, yaşam tarzını ortaya çıkaran önemli bir eserdir.

Karahanlılar

Divan-ı Ali
Başkanı vezir olan bu divanda devlet ile ilgili meseleler görüşülüp karara bağlanırdı.
Divan-ı Tuğra (İnşa)
Devletin iç ve dış yazışmaları ile ilgilenen bu divanın başındaki görevliye **Tuğraî** denirdi.
Divan-ı İstifa
Mali işlerden sorumluydu. Bu divanın başında **agıcı** bulunurdu.
Divan-ı İşraf
Devletin mali ve idari işlerini denetleyen bu görevliye **müşrif** denilirdi.
Divan-ı Arz
Ordunun genel işleri yürütürdü. Bu divanın başındaki görevliye **arız** denirdi.

Gazneliler

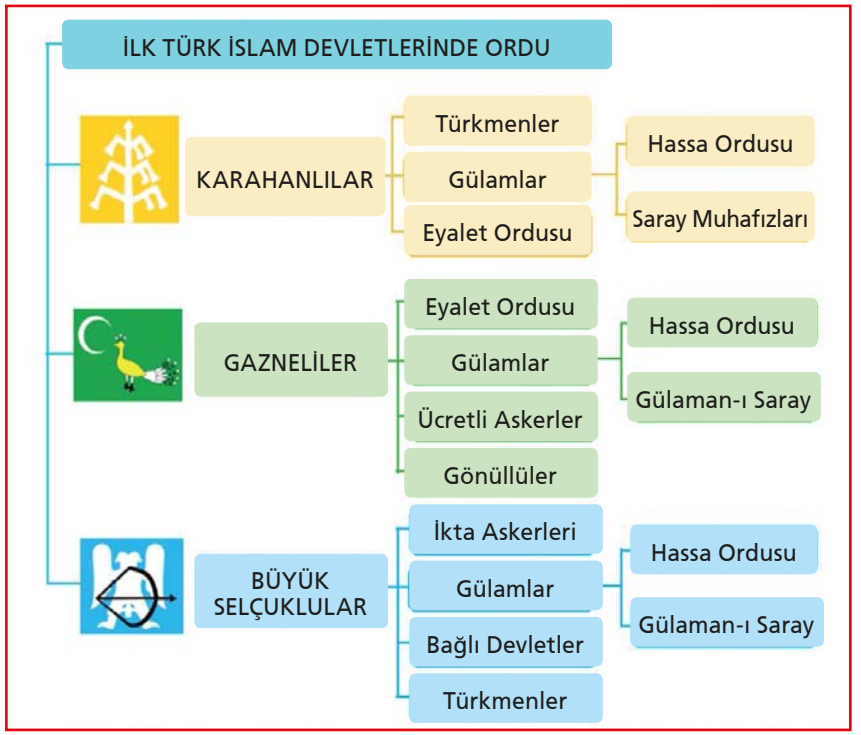

Divan-ı Vezaret
Vezirin başkanlığındaki bu divan, genel idari işlere ve mali işlere bakardı.
Divan-ı Risalet
İç ve dış yazışmaları yöneten divandır. Bu divanın başındaki kişiye **sahibi divan-ı risalet** adı verilirdi.
Divan-ı İstifa
Devletin mali işlerine bakan bu divanın başında **müstevfi** vardı.
Divan-ı İşraf
Devletin gizli haber alma dairesi gibi çalışmakla birlikte, devletin mali ve idari işlerini denetlerdi. Bu divanın başkanına **müşrif** denirdi.
Divan-ı Arz
Bu divan, askerlik işlerini yürütürdü. Başkanı **emir-î arız**dı.

Büyük Selçuklular

Divan-ı Âla (Büyük Divan)
Devlet meselelerinin görüşüldüğü bu divanın başkanı vezirdi.
Divan-ı Tuğra (İnşa)
Devletler ve eyaletlerle ilgili yazışmaları yöneten bu divanın başındaki görevliye **münşi** veya **tuğraî** denirdi bunlar
Divan-ı İstifa
Devlet hazinesini takip ederdi.
Divan-ı İşraf
Devletin mali ve idari işlerini teftiş ederdi bu divanın başındaki görevliye **müşrif** denirdi.
Divan-ı Arz
Askerlikle ilgili bütün işlerle ilgilenen bu divanın başındaki görevliye **arız** denilirdi.

SORULAR

1. I. Mutluluk veren bilgi anlamına gelir.
II. İlk Türkçe siyasetnamedir.
III. İdeal devlet yönetimi anlatılmıştır.
IV. Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır.
Yukarıda özellikleri verilen eserin adı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Siyasetname
B) Kutadgu Bilig
C) Divan-ı Lügat'it Türk
D) Divan-ı Hikmet
E) Atabet-ül Hakayık
Cevap: B

2. Türkçenin zenginliğini ortaya koymak ve Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan eser Türk Dilinin Toplu Sözlüğü anlamına gelir. 638 sayfalık eserde 7500 Türkçe kelimenin ayrıntılı Arapça açıklaması verilir.
Buna göre, ilk Türk gramer kitabı ve ilk Türkçe ansiklopedik sözlük olarak da kabul edilen eserin adı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Kutadgu Bilig
B) Atebet-ül Hakayık
C) Satuk Buğra Han Destanı
D) Divan-ı Lügat'it Türk
E) Şehname
Cevap: D

3. İlk Türk-İslam devletlerinde hükümdarlar ..... denilen kendi ad ve lakaplarının yazılı olduğu, süslemeli özel giysiler giyerdi. Saray önünde beş namaz vaktinde, savaşlarda ve törenlerde ..... denilen müzik çalınırdı.
Metinde boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
A) Tıraz - Nevbet
B) Çetr - Mehter
C) Tıraz - Mehter
D) Tuğ - Nevbet
E) Tuğra - Nevbet
Cevap: A